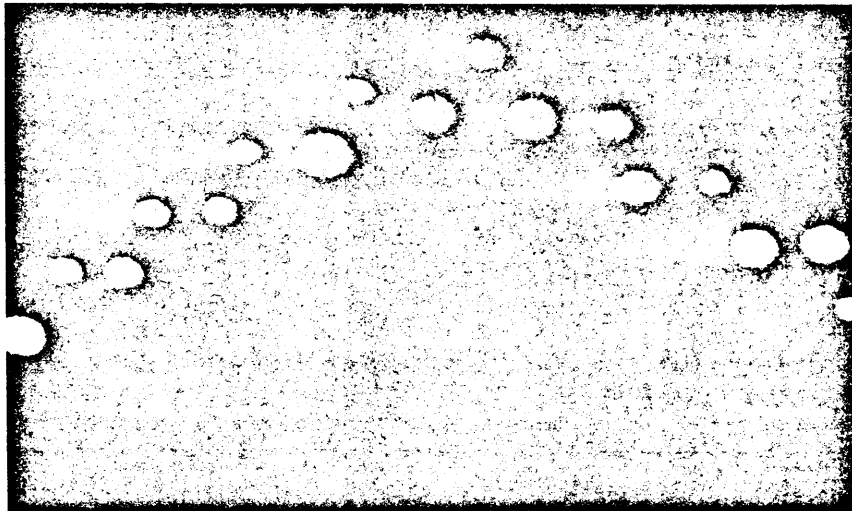

FOLKVETT

Organ för Vetenskap och Folkbildning 3/84

Misstänkt UFO (Foto Carl Hart)

Vad är UFO och varför är ET liten och grön?

Oidentifierade flygande föremål, s k UFO, tilldrar sig då och då massmedias intresse. I detta nr redogör Sven Ove Hansson för de olika förklaringar som kan ligga bakom UFO-rapporterna.

Medlemsmöte!

6 dec kl 19.00

På nästa medlemsmöte ska Benny Kullinger hålla föredrag om kreationismen. Lokal: Sal 3, Garnisonen, Karlavägen 100, stora foajén 1 tr, i Stockholm. (T-bana Karlaplan). Välkomna!

Viktig framgång

Universitetens uppgift är att skaffa och förmedla bästa möjliga kunskap. Universiteten ska inte ägna sig åt pseudovetenskap, utan snarare åt att förklara varför denna inte är hållbar. Detta borde vara självklart, men verkar inte vara det i de organisationer - kursverksamheterna - som skapats för att universiteten ska bidra till folkbildningen. I kurskatalogerna har språkkurser och äkta populärvetenskap fått trängas med astrologi, "psykobiophysik" och mycket annat av samma slag.

I styrelserna för de olika kursverksamheterna sitter företrädare för olika akademiska discipliner. De skulle knappast ha godkänt denna typ av kurser för sina studenter. Av någon anledning har många av dem däremot accepterat dem i folkbildningsverksamheten.

Vår förening har skrivit till styrelserna för flera av landets kursverksamheter. Vi har då hävdats vår uppfattning att det inte är universitetens uppgift att föra ut pseudovetenskapen till folket utan att föra ut vetenskapen. Självfallet ska företrädarna för astrologi mm ha möjlighet att anordna kurser och föreläsningar, men det är inte universitetens uppgift att göra detta åt dem.

Kritiken har haft effekt. Att döma av höstens kurskataloger har man på flera håll bestämt sig för att sluta med pseudovetenskapen.

I Lund har det gått extra dramatiskt till. Det hela började med att Bertil Wendt, medlem i vår förening, skrev ett brev till universitetets rektor där han kritiserade Kursverksamheten för dess aviserade kurs "Introduktion till astrologi". Brevet fick stor uppmärksamhet i lokalpressen (Arbetet och SDS 6/9-84). Redan nästa dag meddelade kursverksamhetens rektor att kursen skulle dras in. Den "var ett olycksfall i arbetet", sa han. (SkD 7/9). Vid en styrelsekonferens senare under hösten skulle andra kurser i gränsområdet tas upp till diskussion. "Den här diskussionen förekommer också i KV på rikspanet" (Arbetet 8/9, SDS 8/9).

Det verkar vara bättring på gång hos kursverksamheterna. Vi har anledning att noga följa det fortsatta kursutbudet.

Exemplet från Lund visar också på ett bra sätt för medlemmar i Vetenskap och folkbildning att göra en insats på sin egen hemort. Studieförbund som anordnar propaganda för pseudovetenskaper borde inte undslippa en kritisk diskussion av hur detta hänger samman med deras bildningsideal.

Föreningsnytt

Föreläsningar i Stockholm

I samarbete mellan Vetenskap och Folkbildning och ABF i Stockholm kommer det att hållas en serie föredrag i Stockholm nästa vår. Närmare uppgifter kommer i ett senare nummer av Folkvett. Här är de preliminära dagarna för föredragen:

- o 29/1 Sven Ove Hansson, Att skilja mellan vetenskap och bluff.
- o 12/2 Gunnar Steineck, Är den alternativa medicinen något alternativ?
- o 7/3 Nils Trowald, Att luras.
- o 26/3 Curt Roslund, Astrologi- - vidskepelse eller vetenskap?
- o 9/4 En diskussion om vetenskapen i folkbildningen.

Viktigt meddelande!

Tre personer har betalt medlemsavgift men glömt uppge sitt namn. Misstänker du att du är en av dessa, hör av dig till föreningens kassör, Berndt Brehmer, tel 018/155400, 146589 hem.

Översättare sökes!

Medlemmar som vill hjälpa till med FOLKVETT kan göra det genom att översätta artiklar i Skeptical Inquirer. Är du intresserad av detta, hör av dig.

Kontakt med föreningen

Föreningens adress:
Vetenskap och Folkbildning, Box 185
101 22 Stockholm 1 pg 63591-2

Styrelsens medlemmar:

Berndt Brehmer, kassör
Psykol Inst, Box 227
751 04 Uppsala
018/146589 hem 155400 arb

Lena Carlsson, redaktör för
FOLKVETT
Grågåsv 13, 752 51 Uppsala
018/320682

Gunnar Englund, sekreterare
Högbergsg 66a, 116 53 Stockholm
08/410742 hem 7877416 arb

Sven Ove Hansson, ordförande
Malmv 11, 191 61 Sollentuna
08/355370 hem 7632827 arb

Arne Helldén
Oraniev 9
585 90 Linköping
013/53241 hem (äv.dagtid)
0472/72032 sommarbostad

Svante Janson, medlemsvärvning
Skolg 20 A 2 tr, 753 32 Uppsala
018/107052 hem 183188 arb

Hans Lindquist
P1 4830
791 91 Falun
023/22249 hem 18500 arb

Gunnar Steineck, kvacksalverifrågor
Vassv 8a 161 53 Bromma
08/876066 hem, 7362301, 7362398 arb

Nils Trowald, illusionist
Syslomanag 6b, 752 23 Uppsala
08/109610 hem 171000 arb

Undersökning med slagsida

Leif Engh har gjort en undersökning av vattenlefningsmetoder på Gotland. (Detektering av underjordiska vattendrag på Gotland - Test av tre geofysiska metoder (slingram, VLF, georadar) samt biofysisk metod (slagruta). Lunds Univ Naturgeogr Inst, Rapporter och Notiser 55, 1983).

I Gotlands kalkberggrund finns det underjordiska vattendrag som kan kallas vattenådror, vilken term inte passar i områden där vattnet rör sig i flacka skikt av porösa jordarter. De positiva resultat som han fått med rutgångare blir dubiösa när man granskar rapporten.

Fig 7 och 8 i rapporten visar mätprofilerna i Lummelunda, den ena på en karta över området, den andra på en karta över Lummelundagrottan. Avstånden mellan profilerna är olika på de två kartorna; felen kan max uppgå till c:a 40 m - i fig 7 är avståndet mellan begynnelsepunkterna för profilerna J och H c:a 70 m men i fig 8 är det bara 30 m. Man undrar var mätningarna egentligen har utförts. Fig 13 visar ett rosdiagram över 152 föreslagna vattenådror; jag får dem bara till 142 i diagrammet.

Kapitlet "Magnetiska mätresultat kontra rutgångarnas utslag" är förvirrande. Han skriver bl a att fastän rinnande vatten inte påverkar det magnetiska fältet med mera än 10^{-3} gamma kan förhållandet ändå vara av intresse då rutgångare mestadels tar ut brunnar i jordlager. Hur någon kan märka en anomali på 0.001 gamma när variationerna i ett så lugnt område som Gotland är på 10- eller 100-tals gamma och i urbergsområden ännu större, förstår jag inte. Slutligen skri-

ver Engh om profilen Lummelunda A att rutgångarna fick många kraftiga utslag som måhända hade samband med de tätliggande förändringarna i fältstyrkan. Diagrammet i fig 15 skall enligt honom visa en tydlig gruppering som tenderar att följa gammakurvans rytm. Någon dylik tendens kan jag inte ens med god vilja se i diagrammet.

En undersökning med så här grava fel och med en mängd lösa ändar och frågetecken, vilka jag här inte kan gå in på, saknar helt bevisvärde. Det behövs betydligt seriösare undersökningar för att avgöra slagrutans värde som vattenlefningsinstrument. Som ett komiskt men betecknande fel i litteraturförteckningen kan nämnas att prof. Rudyard Frietsch figurerar där under namnet "F. Rudyard!"

Nils Edelman

TYNGDLÖS YOGA

Ledande personer inom TM (transcendental meditation) påstår ofta att man kan lära sig levitera (flyga) genom meditation, och visar även foton på svävande medlemmar. Enligt kritiker sker levitationen genom att man sitter på en studsatta och gungar tills man lättar i korta flygturer. Nu har emellertid en meditatör verkligen lyckats bli tyngdlös. På en sovjetisk rymdfärd i april deltog nämligen en indier som flitigt utövat yoga och som också skulle prova att meditera i rymden.

SJ

Vad är UFO och varför är ET liten och grön?

Jimmy Carter har sett ett UFO. Åtskilliga flygpiloter har lämnat in UFO-rapporter. Antalet iakttagelser är i det närmaste överväldigande. Det är därför inte mer än rimligt att vi ställer oss frågan: Finns UFO?

Definiera UFO!

Innan vi svarar på frågan måste vi emellertid definiera vad vi menar med UFO. Förkortningen betyder "unidentified flying objects", oidentifierade flygande föremål. I denna mening är det alldeles självklart att UFO finns. Åtskilliga av UFO-rapporterna ger inte möjlighet att identifiera vad det är rapportören har sett.

Men med UFO brukar man ofta avse något helt annat, nämligen utomjordiska farkoster, besökare från andra planeter. Med denna definition bör svaret bli ett annat: Nej, det finns ingenting som tyder på att vi har besök från andra planeter eller andra solsystem.

Rest-definition

Ett av problemen med UFOlogi, så som den i regel bedrivs, är att den arbetar med något slags rest-definition: "En del iakttagelser har naturliga förklaringar, men resten är UFO".

För att visa hur absurt ett

sådant resonemang är kan vi jämföra med ett annat område där man också försöker identifiera flygande föremål, nämligen ornitologin.

En hel del av de fåglar som ornitologer iakttar lyckas man inte artbestämma. En analys i efterhand av iakttagelserna hjälper ofta inte, eftersom iakttagelserna helt enkelt är otillräckliga.

Antag att jag har en ornitologisk favorithypotes, t ex att det finns en hittills okänd art, blåspräcklig pelikansparv. Antag vidare att jag försökte klassificera varje oidentifierad flygande fågel som blåspräcklig pelikansparv. Förmodligen skulle detta inte tas upp särskilt väl av de flesta ornitologer. De skulle hävda att en oidentifierad fågel varken är mer eller mindre än en oidentifierad fågel. De skulle inte tro på den blåspräckliga pelikansparven förrän jag hade ett exemplar att visa upp.

Vi har anledning att förhålla oss likadant till UFO som till blåspräckliga pelikansparvar. Metoden med rest-definition kan inte accepteras, utan oidentifierade föremål ska räknas som just oidentifierade.

Men vad är då allt det som människor ser och rapporterar in som UFO? Det är en hel provkarta på företeelser. Studiet av dessa ting kan ge intressanta inblickar i både astronomi och perceptionspsykologi.

Venus och månen

En stor del av alla UFO visar sig vid en närmare granskning vara planeter, och då främst planeten Venus. Det UFO som Jimmy Carter såg var t ex just Venus.

Venus är den ljusstarkaste "stjärnan", och för den som inte har för vana att titta på himlavalvet om nätterna kan den te sig förbluffande ljusstark. Men även andra planeter, t ex Jupiter, och stjärnor som Sirius och Capella har ibland rapporterats som "för ljusa för att vara en stjärna".

Refraktionen (ljusets brytning) i atmosfären förändrar det ljus som kommer från stjärnorna. Oregelbundenheter i luftmassan leder till att ljusstyrkan varierar, stjärnan "blinkar". Eftersom ljuset från planeterna kommer från en (i vinkelmått) större ljuskälla, blinkar planeterna i regel inte. (Undantag: när de står mycket nära horisonten, så att ljuset måste färdas en avsevärt längre sträcka genom atmosfären.) Människor som kallat en planet för UFO brukar ofta påpeka att "den såg inte ut som en stjärna, för den blinkade inte, utan liknade mer en strålkastare"

Om man under några sekunder fixerar en punktformig ljuskälla med ögonen, kan de reflexer utlösas som leder till sammandragning av pupillerna och till att man kisar. Detta gäller även om den allmänna ljusnivån är mycket svag. Orsaken är att de ljuskänsliga cellerna på en liten del av näthinnan har blivit kraftigt utsatta för ljus då man fixerat blicken. Den som med mörkeradapterat öga tittar noga på Venus kan alltså bli bländad, och tror då lätt att ljuset är mycket starkare än vad det i själva verket är.

Vår uppfattning om en avlägsen ljuskällas storlek (utbredning i rymden) påverkas inte bara av dess verkliga storlek (i vinkelmått) utan också av dess ljusstyrka. En ljusstark himlakropp kan verka att ha utbredning i rummet, trots att den är så liten att den "egentligen" (dvs om den var ljussvag) skulle se punktformig ut.

Refraktionen leder inte bara till variationer i ljusstyrka, utan också till variationer i färg. Planeter som står nära horisonten kan därför se ut som strålkastare som byter färg.

Människor som kallat stjärnor för rymdskepp brukar ofta vara övertygade om att ljuset bara var några hundra meter borta. I själva verket räcker vårt djupseende inte så långt bort. Det egentliga djupseendet bygger ju på att ögonen ser ett föremål i olika vinkel, och

vinkelskillnaden mellan Venus och ett föremål ett par hundra meter bort är alldeles för liten för att kunna registreras av ögat. Närheten till "rymdskeppet" är alltså i sådana fall en ren illusion.

"Men den rörde sig" är ett annat vanligt svar när den som sett ett UFO får veta att det var en stjärna eller planet. Även detta brukar bero på en sinnesillusion, närmare bestämt på den autokinetiska effekten.

Sätt dig i ett mörkt rum, så mörkt att du inte ens efter mörkeradaptation kan urskilja vad som finns i rummet. Placera mitt emot dig i rummet en svag ljuskälla, som ger en liten ljuspunkt men som inte är tillräckligt stark för att lysa upp rummet i övrigt. Du kommer knappt att tro att ljuspunkten verkligen står stilla. Den ger nämligen intrycket av att hela tiden röra sig. Detta är den autokinetiska effekten, och den har gett upphov till många rapporter om rörelser hos UFO .

UFO - en fantasifull version.

Sedan finns det en annan, mera banal orsak till att UFO verkar röra sig - men den har gett upphov till mer dramatiska effekter. Om du åker bil, kan du se hur synvinkeln förändras till allt som du ser vid sidan om dig - berg, träd, allt försvinner bakåt, dvs i motsatt riktning mot vad du själv förflyttar dig. Men om du har månen, Venus eller någon annan himlakropp åt sidan, bibehåller den samma vinkel hela tiden - alldeles som t ex en förföljande helikopter skulle göra som höll sig i konstant läge i förhållande till bilen. Man kan alltså inte på detta sätt skilja mellan en himlakropp och en förföljande luftfarkost som håller samma hastighet som man själv gör. Har man då väl bestämt sig för att ljuspunkten är något slags farkost är det mycket lätt att bli övertygad om att man blir förföljd av den.

I flera fall har amerikanska poliser förtvivlat försökt fly undan en förföljare, som sedermera visat sig vara en himlakropp - i ett fall månen.

De flesta av oss tittar så sällan på himlavalvet att vi lätt kan stå utan förklaring när vi ser en planet eller en ovanligt ljusstark stjärna.

Meteoror och raketer

En meteor (ett stjärnfall) är det ljusfenomen man kan iaktta då en liten kosmisk partikel tränger in i jordatmosfären. I medeltal kan man se en meteor var tionde

minut. De flesta är mycket ljussvaga. I genomsnitt en gång om året dyker det upp en meteor som är så ljusstark att man vänder ögat mot himlen när den kommer (förutsatt att man är i någorlunda ljussvag omgivning, inte inne bland stadens gatlyk- tor).

Trots att meteorer alltså är ganska vanliga är de flesta av oss inte särskilt bekanta med fenomenet. Vi lyfter som sagt inte så ofta våra blickar mot natthimlen.

Utbrända raketsteg och uttjän- ta satelliter kan ge upphov till UFO-rapporter liknande dem som meteorer förorsakar. Raketstarter har också lett till UFO-rapporter. Detsamma gäller satelliter, som ibland kan vara synliga. Det bru- kar ta en satellit ca 20 minuter att passera över himlavalvet från horisont till horisont.

Flygplan och ballonger

Föga förvånande är det att flygplan ibland kan se annor- lunda ut än man tror, och där- för ge upphov till UFO-rappor- ter. Statistik från en ameri- kansk UFO-grupp (Center for UFO Studies) visade att 42% av alla uppklarade UFO-fall var flygplan. (Stjärnor, planeter och månen svarade för 37%.)

En mycket liten grupp av flygplan svarar i USA för när- mare hälften av de flygplans- UFO som blir rapporterade och identifierade: nämligen reklam- plan. Det finns i USA flygplan

som bär tavlor med glödlampor, där olika texter visas och även förflyttas på tavlan. När man ser ett sådant flygplan från en vinkel där det inte går att läsa texten, kan det se mycket egendomligt ut.

Meteorologiska ballonger har gett upphov till en hel del UFO-fall. I åtminstone ett fall har en flygpilot dött då han försökte förfölja en sådan UFO, och flög upp till alltför hög höjd. En vanligare orsak till att flygpiloter förföljer UFO är annars himlakroppar. Mekanis- men är alldeles densamma som när man i en bil känner sig förföljd av en himlakropp.

En inte alldeles ovanlig or- sak till UFO-rapporter är små varmluftsballonger som sänts upp på skämt. En av vår förenings medlemmar har berättat för mig hur han och några vänner på skämt skickade upp ett par små varmluftsballonger. Nästa dag kunde de läsa i lokalpressen om mystiska UFO som hade iaktta- gits på flera håll i trakten — alla alldeles i vindriktningen från det ställe där de skickat upp ballongerna. Det är mycket lätt att göra en varmluftsbal- long, men experimentet rekomen- deras inte — i största synner- het inte i tider med risk för skogsbrand.

Och allt möjligt annat...

Listan kan göras mycket lång ö- ver företeelser som har gett upphov till UFO-rapporter. Här

en liten provkarta:

- Starka strålkastarljus, särskilt om de riktas mot himlen och träffar moln.
- Klotblixtar
- Signalraketer
- Fåglar, särskilt ugglor som kan ha ett ganska utomjordiskt läte
- Insektssvärmar
- Pappersdrakar
- Ovanligt formade moln
- Reflexer i fönster, särskilt flygplansfönster
- Gatlyktor
- Avlägsna billyktor
- Hägringar.

Härtill kommer UFO-fotografierna, som kan ha en del orsaker utöver dem som kan förorsaka direkta observationer:

- Reflexer i kameraoptiken
- Fläckar på filmen, som uppstår vid framkallningen
- Oavsiktlig dubbele exponering
- Mer eller mindre skämtsamma bedrägerier.

Det är mycket lätt att åstadkomma UFO-foton. Man kan t ex kasta en navkapsel framför kameran, och fotografera den mot himlen. Man kan göra en modell av ett UFO och hänga i en tunn tråd från en trädgren utanför bildfältet. Med mörkrumsarbete kan ytterligare en hel del åstadkommas. Det är både enkelt och ganska festligt, och det är inte svårt att förstå att en hel del bedrägliga UFO-foton har blivit framställda under årens lopp.

UFO-rörelsen

UFO-rörelsen är en av de största pseudovetenskapliga riktningarna i vårt samhälle. För närvarande för den dock en ganska undanskymd tillvaro, eftersom den endast sällan lyckas fånga massmedias intresse.

UFO-login har, i motsats till astrologin, inte lyckats tränga in i den kulturella eliten. Den verkar att ha en delvis annan social rekrytering än den övriga nymysticismen. Min gissning är att den — litet schematiskt uttryckt — innehåller en hel del ynglingar som i stället skulle ha kunnat ägna sig åt amatörastronomi om föräldrarna hade haft de kontakter och de pengar till teleskop som skulle ha behövts för att hjälpa dem till detta.

UFO-rörelsen växte fram på 1950-talet. Dess organisationer kännetecknas av storstilade planer och omfattande rapportsystem. Det finns en mycket rik flora av tidskrifter, och ett stort internationellt kontaktnät. I jämförelse med de flesta andra pseudovetenskaper är UFOlogin som rörelse ganska tolerant; underkastelsekrav och "hjärntvätt" verkar inte förekomma. Organisationerna har oftast en någorlunda demokratisk uppbyggnad, och några UFO-gurus verkar inte att förekomma.

Under 1970-talet genomgick UFO-login i många länder en idémässig förändring. Man började intressera sig mera för ockulta

idéer, och på en del håll började det hävdas att UFO inte är utomjordiska utan parapsykologiska fenomen.

Varför är ET liten och grön?

Under UFOlogins två första årtionden, 1950- och 1960-talen, godtog rörelsens mera inflytelserika organisationer inga rapporter om närkontakter och bortföranden. Man ville inte ha att göra med personer som påstod sig ha varit ombord på rymdskepp; de ansågs vara mytomner som bara förstörde rörelsens chanser att bli mera allmänt accepterad.

Under 1970-talet inträdde en förändring av attityden till närkontakter. Den ena UFO-organisationen efter den andra började intressera sig för närkontakt av olika grader, och sedan slutet av 1970-talet är sådana berättelser lika allmänt godtagna i rörelsen som uppgifter om nattliga ljus på himlavalvet.

Men så till rubrikens fråga: Varför är ET liten och grön? Under 1950- och 1960-talen gav rapporterna om närkontakt en mängd olika beskrivningar av de utomjordiska varelserna. De kunde vara jättar med blodrött ansikte, dvärgar, varelser med jätteöron och med belysning inifrån kroppen, etc. Det fanns inget gemensamt mönster.

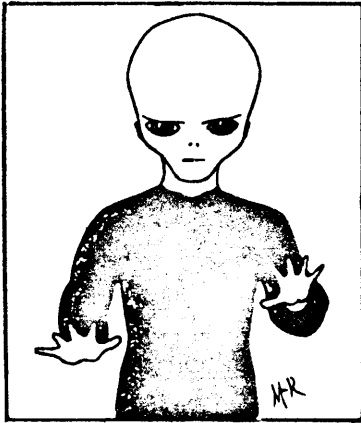
På 1970-talet började sådana rapporter ges större publicitet. Gradvis växte det då fram en gemensam bild av hur utomjording-

arna ser ut. Det är denna föreställning som filmen ET anknöt till, och säkerligen avsevärt förstärkte.

Denna process, varigenom en gemensam uppfattning gradvis växer fram bland människor som kommunicerar om samma ämne, är studerad i åtskilliga psykologiska experiment. Det är allt annat än förvånande att UFO-rörelsen skaffade sig en gemensam bild av hur utomjordingar ser ut, när den väl börjat ta sig an frågan. En mycket stor del av de personer som uppger sig ha haft närkontakt har på olika sätt kommit i kontakt med den numera gängse bilden av rymdvarelserna, och ansluter sig (medvetet eller omedvetet) till denna.

Varför kom då UFO-varelserna att se ut just som de gör? De mest uppmärksammade fallen från slutet av 1960-talet, som ledde fram till att närkontakt-berättelser blev accepterade, hade nog en viktig roll som normgivare. Bl a verkar det som om den nu gängse bilden av hur utomjordingar ser ut och beter sig har en hel del gemensamt med det berömda Betty Hill-fallet från 1966.

Betty Hill och hennes make Barney berättade att de hade träffat rymdvarelser med huvuden som var stora upptill, men som smalnade av kraftigt nedtill. Detta har sedan dess varit den ojämförligt vanligaste huvudfor-

"Prototyp" för rymdvarelser
(Bild ur NIVFO-bulletinen 2/81)

men som rapporterats. Makarna Hill berättade också att de hade utsatts för en närgången undersökning av sina kroppar. Också detta har ständigt återkommit.

Betty Hill-fallet verkar inte ha spelat någon större roll för uppfattningen om UFO-nauternas storlek. (Jag har inte funnit någon redovisning av kroppslängden i skildringar av detta fall.)

Däremot fanns det andra uppmärksammade fall vid denna tid som bidrog till att skapa en bild av rymdvarelserna som kortvuxna.

I fråga om utomjordingarnas hudfärg finns det fortfarande flera olika versioner som förekommer jämsides. En del påstår sig ha träffat varelser med mörkbrun hudfärg, andra har träffat varelser med blekvit eller grön hudfärg. Ingen version har ännu blivit dominerande. Här tog alltså ETs skapare en av flera versioner som är i omlopp. Kanske är filmens genomslagskraft så stor att rapporter om grön hudfärg nu kommer att bli ännu vanligare. Det återstår att se.

Den blåspräckliga pelikan-sparven har ännu inte observerats. Men sökandet fortsätter.

Sven Ove Hansson

Sexuell ockultism

Bokförlaget Libris har gett ut "En bok om religion, mystik och ockultism". Detta är en i raden av godtrogna ockulta böcker. På tal om poltergeister hävdas det i boken att dessa har samband med ockulta energier, som hänger samman med sexualiteten.

"Det österrikiska mediet Frieda Weisl hade en så våldsam sexuell energi, att före-

mål brukade ramla ner från spiselhyllan när hon hade samlag."

Folkvett är en sedesam tidskrift, så vi ska inte gå på några detaljer. Vi är dock helt övertygade om att det finns andra än övernaturliga förklaringar till att föremål föll ned från spiselhyllan vid tillfällena av det nämnda slaget.

SOH

Klippet

Den här spalten är helt beroende av att medlemmar och läsare skickar in urklipp som är värda att referera. En hel del har samlats i brevkorgen sedan förra numret.

Sven Ove Hansson

Astrologi

I Forskning och Framsteg, nr5/84, skriver Curt Roslund under rubriken "Vetenskapen prövar astrologin". Han redovisar där de undersökningar som gjorts för att pröva astrologins påståenden. Vidare berättar han om astrologins historia och om hur horoskop är uppbyggda. Jag ska inte göra något försök att sammanfatta denna innehållsrika artikel, utan uppmanar i stället: Läs den.

Ett annat perspektiv på astrologin gav Carl Z i sitt kåseri "Astroplågan" i DN 24/6 1984. Det handlar om en fråga som han ständigt blir utsatt för i sällskapslivet:

"Ständigt, ständigt: VAD ÄR DU?

Jag brukar dra till med att jag är brandkapten, disponent, nudist, melankoliker, storrökare, överviktig, en och sjuttisex eller Drottningens modist eller alltihop på en gång — inget hjälper. Vad jag än säger tjoar hon till: Nej, säg inget. Vänta litet. Du är... du är... skytt. Nej, jag är inte skytt. Nej, jag är inte skytt."

Carl Z beskriver sedan hur damen i fråga passerar igenom hela zodia-

ken. Så småningom hamnar hon rätt:

"Då är du...då är du...
Vädur? Nix. Kräfta? Nix.
Kan du vara...fisk? Ja, viskar jag utmattat. Jag är fisk. Och hon utbrister:

JAG VISSTE DET.

Sen är hon färdig med mig. Jag är så att säga klar. Utbenad, ursäkta. Spelar ingen roll vad jag gör eller säger."

I DN 10/6 1984 intervjuas två astrologer, Agneta Engberg och Ida Junker. Båda har tidigare varit vänsteraktivister, men driver nu ett eget företag i astrologi- och kreativitetsbranschen. Ida säger:

"När vi skulle sälja våra idéer upptäckte jag att vänstertiden också gett oss en bra inställning: Allt är möjligt. Skit i allt gammalt och gör något nytt. Det anti-auktoritära och fördomsfria hade vi nytta av."

I den norska tidningen Adresseavisen, 18/9 1984 intervjuas Curt Roslund under rubriken "Astronom slakter skadelig astrologi". Han säger där att astrologin är direkt skadlig, eftersom det finns människor som tror så fullt och fast på den att de inrättar sina liv efter den.

"Mitt i strömmen" om ockultism

TV-programmet "Mitt i strömmen" 12/6 handlade om ockultism. Som representant för kritiker av ockultismen deltog Sven Ove Hansson. Bland övriga medverkande var Carl Herman Tillhagen, forskare på området, ett medium, en healare, en klärvoajant och makarna Lennons andliga rådgivare.

Bara i år ges det ut 150 böcker om ockultism i Sverige. Tillhagen gav tre förklaringar till det ökade intresset:

Människan har alltid haft ett behov av något att tro på, speciellt i svåra tider som vår egen med nöd och krigshot. Vi lever i en vetenskaplig tid och därför är det naturligt att vi söker oss till kvasivetenskap. Vi lever också i en tid när kunskapsutbudet är ofantligt stort, vilket leder till en reaktion av antiintellektualism precis som under upplysningen på 1700-talet.

Sven Ove Hansson underströk att vetenskapen inte kan förklara allt. Men då skall man erkänna det och inte komma med obevisade ockulta förklaringar. Det är viktigt att bekämpa sådana, eftersom det är farligt om människor börjar inrätta sina liv efter saker som inte stämmer och blint litar till auktoriteter.

Som en förklaring till att ockultismen breder ut sig angav Sven Ove vetenskapsmännens bristande ansvar när det gäller att föra ut det vetande som finns.

De olika representanterna för ockultism fick visa prov på sina påstådda förmågor, dock utan att övertyga. Den klärvoajanta Maria uttalade sig om en okänd kvinna i så allmänna ordalag att det kunde stämt in på nästan vem som helst.

En kvinnlig healare sjöng och ansåg sig därmed kunna påverka TV-tittarnas kroppar. Det skedde dock på så "fina nivåer", på cellnivå, så att det inte gick att se något resultat, utom möjligen efter en tid ...

En musiker som blivit av med sina instrument fick några tips av en amerikansk fjärrskådare, som bl a varit andlig rådgivare till John Lennon och hans fru. Dock har ingenting hörts om att instrumenten skulle ha kommit till rätta...

LC

Radioprogram om astrologi

Utbildningsradion sände i sin astronomiserie ett program om astrologi den 13 juli. Producent var Per Larsson och dessutom medverkade Uppsalaastronomerna Lars Olov Lodén och Claes Ingvar Lagerkvist.

Per Larsson hade låtit tre astrologer ställa hans horoskop, två med dator och ett handgjort. I ett och samma horoskop fanns fullt med motsägelser. Med lite god vilja kunde man säga att de tre horoskoperna stämde överens, ansåg Per Larsson. Det handgjorda innehöll dock en egendomlig spådom: Per Larsson skulle flytta till USA om tre år och arbeta inom underhållningsbranschen - med badflickor.

Lars Olov Lodén tyckte horoskoperna var luddiga och menade att det skulle vara svårt att hitta någon som de inte stämde på vad gällde utsagorna om karaktären. Lagerkvist tyckte att det handgjorda horoskopet avslöjade mer om astrologen än om Larsson.

Lodén gjorde en historisk tillbakablick och berättade om babyloniernas kvalificerade observationer av himlakropparna 2000 f Kr. Alla oregelbundenheter tolkades som tecken från gudarna. Men redan babylonierna upptäckte så småningom att himlakropparnas rörelser visar regelbundenhet. Därför kunde de ej ge någon information om irrationella händelser. Redan på det här stadiet misslyckades alltså astrologin och istället kom astronomin.

Astrologin lever dock vidare. Hos de gamla grekerna, som upptäcker den heliocentriska världsbilden, ligger astrologin lågt, men under medeltiden lever den upp igen. Nu sker den definitiva skilsmässan mellan astronomi och astrologi.

Under renässansen uppstår en ny världsbild, då Kopernikus upptäcker heliocentrismen via de antika skrifterna. Därmed rycks grunden för astrologin undan.

Idag växer intresset för astrologi. Det amerikanska TV-bolaget ABC gjorde nyligen en undersökning som visade att i New York med sina tio miljoner invånare sker 3,6 miljoner kontakter per år mellan allmänhet och astrologer!

Varken Lodén eller Lagerkvist kunde tänka sig någon fysikalisk bakgrund till att astrologin skulle kunna fungera. Det är mycket som verkar underligt inom astrologin. Astrologerna tar till exempel ingen hänsyn till projektionseffekten, dvs att tolkningen av himlakropparnas inbördes lägen och riktningar beror på hur vi står. Varför man skall utgå från just födelseögonblicket är också svårt att förstå. Varför inte befruktningsoögonblicket?

Att månen tidigare satts i samband med dramatiska händelser är inte så underligt. Förr var månen den enda ljuskällan på natten och om något skulle ske utomhus, måste det bli vid fullmåne.

I USA gjordes på 70-talet en undersökning om ett eventuellt samband mellan månens faser och inträffade olyckor av olika slag, men inget samband hittades.

LC

Bekräftar fysiken mystiken?

Under denna titel skriver Sven Ove Hansson i Forskning och Framsteg 5/84 om de många kopplingar som gjorts mellan fysik och mystik under de senaste tvåhundra åren. Frukten för att

vetenskapen skall lyckas förklara allt och att vissa högre värden skall gå förlorade har gjort att man i fysiken sökt bevis för en andlig verklighet. Idag är det främst kvantfysiken som är föremål för ett sådant intresse.

Men vetenskapen ger oss inte mindre utan istället mer att förundras över, säger Sven Ove Hansson. Han tar upp Fritjof Capras och Gary Zukavs böcker till kritisk granskning. De hävdar att äldre tiders mystiker genom meditation kommit fram till samma slutsatser som den moderna fysiken.

LC

Parapsykologi

I Svenska Dagbladet den 8 juni 1984 recenserade Ingemar Nordin Susan Blackmores bok "Beyond the Body". Recensionen är med rätta mycket positiv. Blackmore gör en grundlig genomgång av påståenden och forskning om nära-döden-upplevelser, och konstaterar att det saknas grund för övernaturliga förklaringar.

Samma dag, den 8 juni, visade TV 1 ett program om en amerikan vid namn James Hydrick som påstod sig vara i besittning av övernaturliga krafter, och som under en tid fick stor uppmärksamhet i press och TV. Illusionisten Danny Koram avslöjade Hydricks knep, och avslöjandet presenterades i programmet tillsammans med en intervju där Hydrick berättade vad som drev honom att framställa sig som om han hade övernaturliga krafter.

Vår medlem Nils Edelman har i Hufvudstadsbladet 5/9 1984 kommenterat den kände väderspåmannen Armas Riuttas väderförutsägelser. Spådomen var inte särskilt framgångsrik, och "varken semesterfirarna eller jordbrukarna hade någon nytta av Riuttas spådom för att planera sommaren".

Jag kanske kan passa på att mana till efterföljd av Edelmanns exempel. När det dyker upp spådomar av olika slag i tidningar och tidskrifter, spara dem för att se om de slår in. Det kan t ex bli en bra insändare i den tidning som publicerade spådomen.

Utvecklingslära och istid

I Hufvudstadsbladet den 15/6 1984 försvarade Edelman utvecklingsläran. I Åbo Underrättelser 8/9 1984 recenserar han en finskspråkig bok av Keijo Parkkunen, "Sadan vuoden harha-askel" (100 års felsteg).

Parkkunens bok är ett försök att bevisa att istiden aldrig har funnits. Edelman, som är professor i geologi, påvisar en lång rad elementära sakfel i boken, men försäkrar att uppräknningen inte är uttömmande.

Väntrumslitteratur

Lars Ahlgren, som är tandläkare på distriktstandpolikliniken i Östra Ljungby, har skickat in en provkarta på material som står att finna i tidningarna i väntrummet. Annonser för scientologi, en artikel i Hänt i veckan om hur ansiktsformen avslöjar personligheten (frenologin är tydligen inte död än), m m. Och så det kanske mest anmärkningsvärda:

"Jag fann en helsidesannons i Svenska Journalen, som utges av Svenska Läkarmissionen (sic), där det reklamades för en kurskatalog rörande alternativ medicin."

I kursprogrammet, som han skickade efter (från Axelsons gymnastiska institut) återfinns kurser i bl a akupressur, homeopati, irisdiagnostik, zonterapi och örtmedicin. På kursen i irisdiagnostik uppges man få lära sig "Hur man ser ärftliga svagheter, operationer, benbrott, mediciner, oorganiska mineralagringar, inflammationer, smärttillstånd, akuta och subakuta och kroniska tillstånd i irisen och mycket, mycket mer." (Hur kan någon komma på idén att titta på regnbågshinnan för att diagnosticera benbrott?)

Så här ser föreläsarlistan ut för en kurs i zonterapi:

"Anatomi

Dag Hansson, med.kand.

Fysiologi

Bengt Österdahl, läkare

Zonterapi

Karl-Axel Lind, zonterapeut"

Om sekter

I DN 17/6 1984 berättar Bengt Albons på utrikessidan om Moonies ställning i Uruguay. Presidenten i denna militärdiktatur, general Gregorio Alvarez, har som svärfar en av de högsta ledarna i Moon-sekten. Sekten har investerat över 800 miljoner kr i Uruguay, tagit över aktiemajoriteten i den tredje största banken och köpt den tredje största tidningen. Allt under diktaturens beskydd. Sekten har enligt egen uppgift bara ett 20-tal medlemmar i Uruguay, men "religionen är inte det viktigaste för rörelsens beslut att investera här". Det uppges att sektledaren, Sun Myung Moon, kommer att slå sig ner i Uruguay när han avtjänat sitt fängelsestraff i USA för skattebrott.

Länsstyrelsen i Stockholm har beslutat att betrakta scientologikyrkan som en affärsdrivande verksamhet, inte en kyrka. Det berättar Leif Holgersson i Socialt arbete 7/84. Kurserna som rörelsen driver är alltför dyra för att kunna betraktas som ideellt religiösa, menar länsstyrelsen. Den dyraste kursen kallas "att gå över bron" och kostar en miljon kronor.

Det är en ganska intressant variant på religion, där man måste vara miljonär för att bli frälst. (Då är liknelsen om kamelen och nålsögat betydligt mer trösterik för oss slösaktiga.)

Holgersson kräver att socialstyrelsen agerar gentemot scientologkyrkans sk narkomanvård, som bedrivs genom organisationen Narconon. (Se även hans artikel i förra numret av Folkvett.) Av kommunerna kräver han att de slutar stödja Narconon.

"Om någon socialnämnd anser att det är förenligt med gällande lagstiftning att med skattemedel understödja en affärsdrivande verksamhet i USA, så är det mindre skadligt för narkomanvården om nämnden sänder pengarna direkt till Hubbards bankkonto i Luxemburg."

I Närradiotidningen nr 8, 1984, intervjuas Bosse Sundblad, avhoppad scientologi-ledare. Han berättar att han träffat på ett dussintal människor som tagit lån på över 100 000 kronor för att kunna betala sina kurser. Vidare berättas i artikeln att de svenska scientologerna under 1983 förde ut åtminstone 1,6 miljoner kr ur landet.

Ande som förvirrar

I ett radioprogram om den nya ockultismen handlade det om anden Ambres den 20/8 i P 1. "Mysterielängtan - men Ambres vill skingra mystiken" hette programmet.

Hur Ambres skingrar mystiken blev dock aldrig klart. Det verkade snarare vara tvärtom.

"Jag vill visa att era sinnen ständigt tillförs felaktig information om er omvärld", säger Ambres via sitt medium, den värm-ländske snickaren Sture Johansson.

En teolog som blivit kristen tack vare Ambres uttalade sig så här:

"Det är viktigt för människor att lära sig att dö, och att förstå när man har dött, vad som händer, och att man är död, och vad man ska göra och tänka."

Anden Ambres lockar till sig dem som i sitt sökande vill ha lite mer handfasta svar på dom eviga frågorna om det andligas när, var och hur, uppgav programledaren, och syftade då antagligen på det faktum, att Ambres även lär ut olika massagetekniker.

LC

Sven Magnusson, som är redaktör för Sökaren, har undrat varför denna spalt så sällan tar upp artiklar i hans tidskrift. Och det gör han rätt i. Sökaren är

en tidskrift som behandlar nyandlighet, parapsykologi och besläktade fenomen. Dessa fenomen behandlas oftast i positiva termer, men det förekommer också en del kritiska artiklar.

Magnusson har själv gjort en lista över artiklar av det senaste slaget, som jag gärna återger:

Nr 1, 1984. Örjan Björkhem, Eldgångsbluffen.

Nr 2, 1984. Intervju med Sven Ove Hansson.

Nr 3-4, 1984. Jerome Clark, Skandal i andevärlden.

Nr 5, 1984: Den vetenskapliga eliten är skeptisk till parapsykologin. - SM: Är scientologiimperiet på väg att rasa? - Bill Nilsson: Var inte rädd för självförbränning.

Nr 6, 1984: James Randi: Projekt Alfa, del I

Nr 7, 1984: James Randi: Projekt Alfa, del II

Magnusson vill själv presentera sin tidskrift på följande sätt:

"Sökaren är en tidskrift som behandlar ämnen som parapsykologi, UFO, New Age, nyandlighet - mestadels positivt, men inte sällan även kritiskt. Den kostar 110 kronor för helår. Pg 70 60 47-8, Sökaren, Östra Kanalgratan 18, 652 20 Karlstad."

SOH

***the* Skeptical Inquirer**

Prenumerera på Skeptical Inquirer!

Vår amerikanska systerorganisation, CSICOP (Committee for the Scientific Investigation of Claims of the Paranormal) ger som bekant ut en tidskrift med namnet Skeptical Inquirer. 4 nummer per år, ca 80-100 sidor per nummer. En stor del av alla kritiska undersökningar av paranormala fenomen som görs publiceras just här.

Ett flertal svenska bibliotek prenumerar på Skeptical Inquirer, men det kan bli fler!

Vill man prenumerera själv, men tycker att det är för dyrt, kan man ju slå sig samman några stycken och dela på en prenumeration.

Ettårsprenumeration kostar 20 amerikanska dollar för ytledes postfrakt, 24:50 för flygpost. Adressen är The Skeptical Inquirer, Box 229, Central Park Station, Buffalo, NY 14215, USA.

Folkvett

Organ för Vetenskap och
Folkbildning

Ansvarig utgivare:
Lena Carlsson

Redaktion: Styrelsen för
föreningen Vetenskap och
Folkbildning

Adress: Vetenskap och
Folkbildning, Box 185,
101 22 Stockholm 1

Postgiro: 63591-2

Kontaktperson:
Lena Carlsson
Grågåsv 13, 752 51 Uppsala
018/320682

Prenumeration:
Ingår i medlemsavgift för-
medlemmar. Övriga: 50 kr/år
(4 nr/år)

KV - Repro,
Uppsala 1984

Innehåll

Ledare: Viktig framgång	sid.	2
Föreningsnytt. Kontakt med föreningen		3
Undersökning med slagsida. Av Nils Edelman		4
Tyngdlös yoga		4
Vad är UFO och varför är ET liten och grön? Av Sven Ove Hansson		5
Sexuell ockultism		11
Klipplet		12
Sökaren		17
Skeptical Inquirer		18

möte!

Föreningen för psykobiofysik ordnar debatt onsdag 5 december. Sven Ove Hansson representerar vår förening. Ring för närmare besked om tid och plats.